

FORMY PREVENČIE PRED SEXUÁLNE PRENOSNÝMI OCHORENIAMI

MIKLÓŠOVÁ, P. – STANČIAK, J.

FORMS OF PREVENTION FROM SEXUALLY SPREAD DISEASES

ABSTRAKT

V tomto príspevku sme sa rozhodli zamerať pozornosť na sexuálne prenosné ochorenia. Naším cieľom bude definovať všetky druhy pohlavne prenosných ochorení a čiastočne priblížiť ich príznaky. Následne sa budeme orientovať na prevenciu pred ich vznikom a šírením v spoločnosti. Túto tému sme si zvolili predovšetkým preto, že sexualita je veľmi málo skloňovaná v rodinách, v spoločnosti, či na školách. Rovnako, je dôležité spomenúť, aké majú sociálni pracovníci dôležité postavenie v oblasti prevencie šírenia pohlavných ochorení u ľudí pracujúcich v sexbiznise, či u ľudí závislých na rôznych návykových látkach. Práve toto povolanie často nenachádza pochopenie v spoločnosti. Naopak, je skôr odsudzované a vnímané ako strata času, či financií.

Kľúčové slová: sociálna práca, prevencia, sex, sexuálne prenosné ochorenia, pohlavné ochorenia

ABSTRACT

In this article we decided to target our attention to sexually spread diseases. Our aim will be to define every type of sexually spread diseases and to partly describe the symptoms of these diseases. Subsequently we will orient ourself on prevention previous to its birth and its spreading in society. We chose this topic mainly because this theme is not very popular to be discussed in families, society or at schools. It's equally important to say how important of a role social workers have in sphere of a prevention from sexually spread diseases among people working in a sexbusiness or among people addicted on a different forms of a addictive substances. This occupation is still finding its understatement in society and it is still being perceived as a loss of time or money.

Key words: social work, prevention, sex, sexually spread diseases, sexual diseases

ÚVOD

Sexualita alebo sexuálny styk tvoria prirodzenú súčasť života. Pre niekoho to predstavuje prejav lásky voči druhej osobe, niektorí to praktizujú výhradne pre potešenie a uspokojenie svojich potrieb. Iní majú pohlavný styk zo zvedavosti, čo sa týka predovšetkým mládeže, no existujú aj ľudia, u ktorých ide o parafiliu alebo spôsob zaobstarania finančných prostriedkov. Je zrejmé, že pre niektoré z uvedených skupín môže byť riziko pohlavne prenosných ochorení nižšie, u iných naopak výrazne vyššie. Naším cieľom bude charakterizovať pohlavne prenosné ochorenia a priblížiť možnosti prevencie pred ich vznikom, alebo prípadným šírením v spoločnosti.

Ako sme spomenuli v úvode príspevku, existuje niekoľko pohlavne prenosných ochorení. Sú ochorenia menej závažné, iné viac, no sú aj také, ktoré nás môžu ohroziť na živote, pretože sú neliečiteľné. Faktom však je, že na svete pribúda denne tisíce ľudí, nakazených pohlavnými chorobami rôzneho druhu.

Sexuálne prenosné pohlavné ochorenia

Doktor Michna (2016) lekár s dlhoročnou praxou definoval najčastejšie sa vyskytujúce pohlavné ochorenia nasledovne:

○ **Chlamýdiové infekcie**

- Patria medzi najčastejšie sa vyskytujúce pohlavne prenosné infekcie. Ich príznakom je zápal genitálií, ale aj močovej rúry u mužov aj žien. Rizikom ochorenia je fakt, že vo väčšine prípadov má asymptomatický priebeh, čo komplikuje jeho diagnostiku a následnú liečbu. V prípade symptomatického priebehu je prítomná bolesť pri močení a v podbrušku. Pri neliečení tohto ochorenia rastie riziko spojené s vnútrobrušnými zrastmi a následná sterilita.
- Chlamýdie sú známe ako príčina vzniku rakoviny krčka maternica, podporujú prípadnú perzistenciu, či zvýšené riziko HPV infekcie.

- Toto ochorenie je liečiteľné prostredníctvom tetracyklínových antibiotík. Pri výskyte ochorenia u gravidnej ženy je odporúčaná liečba až po ukončení prvého trimestra.
- **Kvapavka – baktéria Neisseria gonorrhoeae**
 - ochorenie vyskytujúce sa predovšetkým u mladých ľudí do 25 roku života. Prejavuje sa infekciou močopohlavného systému, konečníku, očnej spojovky, oblasti úst a hltana. Rovnako ako chlamýdie môže mať asymptomatický priebeh. Priebeh kvapavky je často spojený s inými pohlavnými ochoreniami.
 - U žien môže spôsobovať vnútrobrušné zrasty, čo vedie ku sterilite, či chronickej bolesti panvy. V posledných etapách ochorenia dochádza ku znižovaniu incidencie kvapavky.
 - pre správne nastavenie liečby je dôležité kultivačné vyšetrenie. Terapia sa odvíja od formy ochorenia.
- **Trichomoniáza**
 - spúšťačom ochorenia je bičíkovec pošvový, žijúci v pošve a močovej trubici, napriek tomu, že dokáže prežiť niekoľko minút až niekoľko hodín v ejakuláte, moči alebo termálnej vode.
 - Prejavuje sa žltozeleným penistým výtokom a svrbením genitálií u žien, rovnako aj bolesťami pri pohlavnom styku. Muži majú asymptomatický priebeh ochorenia, poprípade sa prejaví zápal močovej trubice.
 - V minulosti bolo toto ochorenie neliečiteľné. Dnes je však možné nastaviť farmakologickú liečbu. U žien v období gravidity sa odporúča aplikovať liečbu až po ukončení prvého trimestra.
- **Syfilis**
 - Ide o ochorenie, ktoré sa prenáša pohlavným stykom, transplacentárne, no v istých prípadoch je prenos možný aj prostredníctvom kožných alebo slizničných rán.
 - Infekcia syfilis je veľmi nebezpečná predovšetkým v čase tehotenstva. Neliečený syfilis u gravidnej ženy môže spôsobiť smrť novorodenca,

v lepšom prípade predčasný pôrod, nízku pôrodnú hmotnosť, či iné vrodené malformácie.

- Ochorenie je možné liečiť farmakologicky, rovnako ja počas tehotenstva. V tomto prípade je potrebné začať liečbu čo najskôr.

- **Genitálny herpes**

- Ide o nevyliciteľné, recidivujúce ochorenie. Pôvodcom ochorenia sú dva typy vírusov. V prípade recidivujúcich infekcií sa priamo úmerne zvyšuje riziko nakazenia vírusom HIV. U ľudí so zníženou imunitou alebo atopickým ekzémom je priebeh tohto ochorenia výrazne horší.
- Lokálna liečba ochorenia je neúčinná najmä u ľudí so spomínanou zníženou imunitou, či atopickým ekzémom. Odporúča sa virostatická liečba, ktorá dokáže skrátiť dobu liečenia a potenciálneho šírenia vírusu. Liečba však neodstráni ochorenie, dokáže ho prostredníctvom tvorby protilátok len eliminovať, prípadne znížiť dobu hojenia a obmedziť vylučovanie vírusu.
- Odporúčané je zníženie sexuálnej aktivity alebo dodržiavanie prísnych hygienických opatrení.

- **HPV – Infekcia ľudským papilomavírusom**

- Patrí medzi najčastejšie sa vyskytujúcu vírusovú infekciu reprodukčného traktu. Existuje mnoho typov HPV vírusov, pričom ich prvotným príznakom sú benígne kožné zmeny, takzvané kondylómy. Môžu však viesť ku prekanceróznym zmenám, no aj ku zhubným nádorom. Prítomné bývajú genitálne bradavice, ktoré sú veľmi infekčné.
- Vo väčšine prípadov dochádza k zahojeniu infekcie v priebehu niekoľkých mesiacov, u iných to môže trvať dva roky od vzniku infekcie. HPV vírus je často spájaný aj s rakovinou krčka maternice, pričom je zodpovedný za vznik niektorých maligných ochorení vulvy, penisu, pošvy či análu.
- Pre liečbu genitálnych bradavíc sa využívajú rôzne chirurgické modalities alebo farmakologická liečba. Liečba dokáže liečbu len redukovať.
- Pred HPV infekciou existuje farmakologická forma prevencie a tou je očkovanie. Očkovanie sa odporúča medzi deviatym a štrnástym rokom

života, teda pred začatím sexuálneho života. Dnešná doba ponúka až tri typy vakcín:

- bivalentná,
- tetraivalentná
- nonaivalentná.

○ **Hepatitída typu B**

- Ide o infekčné ochorenie, ktoré je spôsobené DNA vírusom. Spôsobuje zápal pečene. Tento zápal je zväčša akútny, neskôr chronický.
- Prenos ochorenia je prostredníctvom krvi, sexuálnym stykom, no možný je aj prenos z gravidnej ženy na dieťa.
Ľudia v dôsledku hepatitídy B väčšinou umierajú na cirhózu pečene, no existujú prípady, kedy ochorenie vyústi do rakoviny, ktorá taktiež vedie k smrti.
- Liečba ochorenia je farmakologická, pričom cieľom je spomalenie progresie ochorenia.
- Rovnako ako u HPV infekcie sa odporúča očkovanie, ktoré je možné skombinovať aj s vakcínou proti Hepatitíde A.

○ **HIV – AIDS**

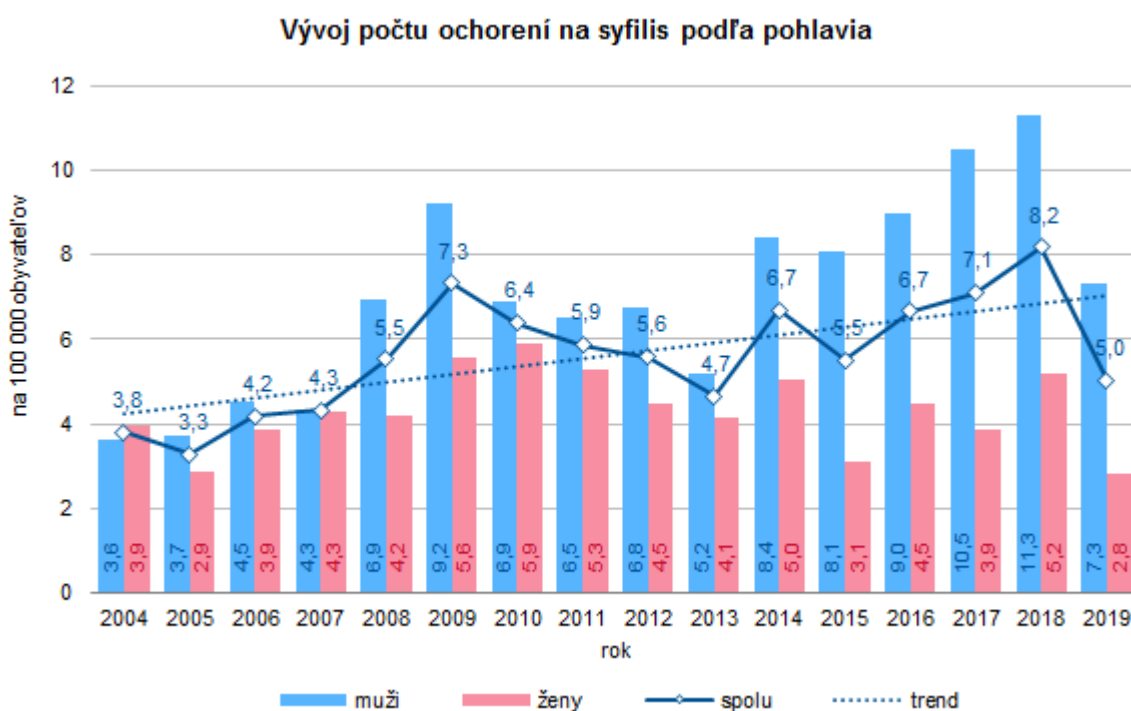
- Retrovírus, infikujúci bunky imunitného systému. Počas infekcie dochádza ku oslabeniu imunitného systému. Konečným štádiom HIV infekcie je AIDS, imunitná nedostatočnosť.
- HIV sa prenáša pohlavným stykom bez použitia vhodnej ochrany, no taktiež aj krvou, či počas tehotenstva, pôrodu alebo dojčenia.
- Liečba ochorenia je celoživotná. Počas liečby sa využívajú rôzne kombinácie antiretrovirov. Tento spôsob liečby nie je schopný vírus eliminovať. Jeho cieľom je výhradne zníženie rozvoja ochorení, súvisiacich s vírusom HIV.

Všetky uvedené pohlavné choroby sú evidované aj v WHO a nájdeme ich pod označením A00 – B99 Infekčné a parazitové choroby.

Výskyt sexuálne prenosných pohlavných ochorení na Slovensku

Vďaka štatistikám Národnému centru zdravotníckych informácií máme možnosť získať prehľad o výskyte pohlavných ochorení aj u nás na Slovensku. Aj prostredníctvom týchto štatistík dokážeme dať na vedomie ľuďom závažnosť ochorení a dôležitosť prevencie pred ich šírením. Posledné štatistiky týkajúce sa pohlavne prenosných chorôb sú veľmi aktuálne, nakoľko sa prieskum realizoval v roku 2019. Nižšie si uvedieme, niektoré z nich.

Najskôr nahliadneme na vývoj počtu ochorení na syfilis u žien a mužov na Slovensku.

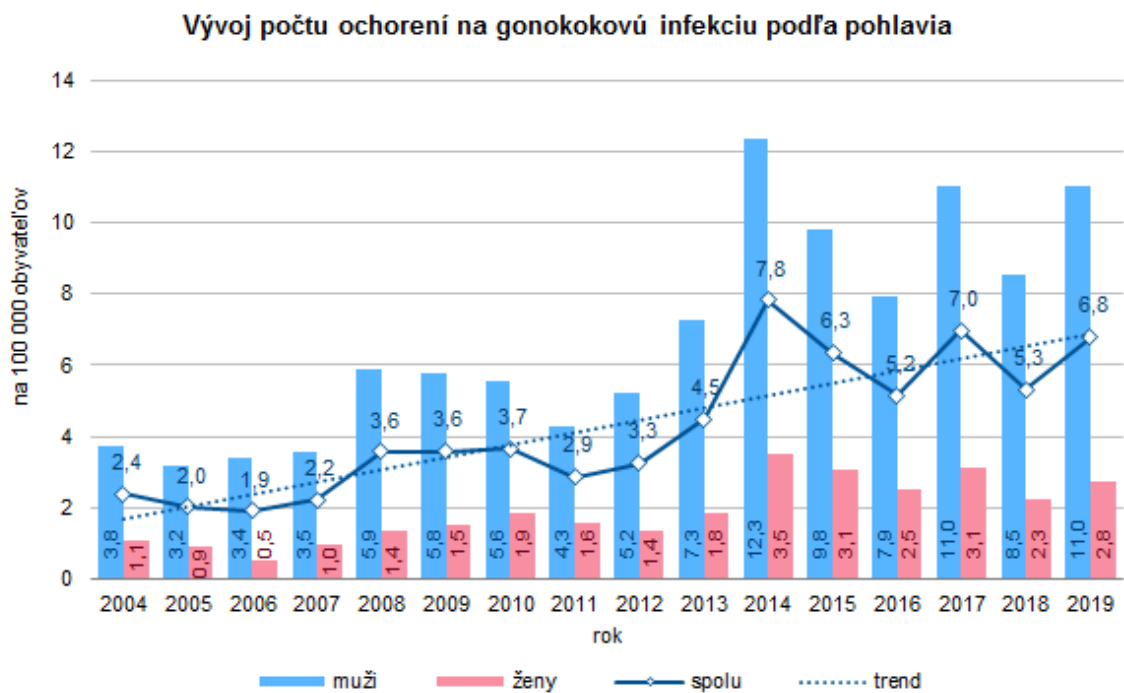

Graf č. 1. Vývoj počtu ochorení na syfilis podľa pohlavia

Autor: Národné centrum zdravotníckych informácií, 2020.

Z uvedeného grafu je zrejmé, že výskyt syfilisu v roku 2019 klesol v porovnaní s rokom 2018 o 38%, taktiež je evidentné, že počet pozitívnych prípadov je od roku 2013 najnižší. Čo sa týka pohlavia, výskyt syfilisu je u mužov výrazne vyšší. Zatiaľ čo u žien trpelo syfilisom 29%, u mužov sa hodnota pohybuje na 71%.

Národné centrum zdravotníckych informácií zameralo pozornosť aj na výskyt gonokokovej infekcie, teda kvapavky.

Graf č. 2. Vývoj počtu ochorení na gonokokovú infekciu podľa pohlavia

Autor: Národné centrum zdravotníckych informácií, 2020.

Výskyt kvapavky bol v roku 2019 v porovnaní so syfilisom tretí najvyšší od roku 2004. V porovnaní s rokom 2018 sa jeho výskyt zvýšil takmer o 28%. Medzi infikovanými je značná prevaha mužov oproti syfilisu.

V roku 2019 zaznamenali aj vyše 1000 prípadov iných sexuálne prenosných ochorení, čo je takmer o 300 chorých viac, ako v roku 2018. Prevažne sa tu vyskytovali chlamýdie. Oproti syfilisu a gonokokovej infekcii tu mali značnú prevahu ženy a to viac ako 73%. (Národné centrum zdravotníckych informácií, 2020)

V každom prípade by bolo zaujímavé vidieť štatistiky aj z iných pohlavne prenosných ochorení, no chceme našu pozornosť zamerať na prevenciu pred pohlavne prenosnými ochoreniami, pretože našou prioritou je prevencia pred všetkými ochoreniami.

Prevencia pred vznikom a šírením sexuálne prenosných pohlavných ochorení

Sexuálna výchova detí na školách

Sexuálna výchova je súčasťou primárneho vzdelávania detí a mládeže. Netvorí však súčasť bežnej pravidelnej výučby. Naopak, je sprostredkovaná len prostredníctvom

jednorazových prednášok, realizovaných študentmi psychológie, medicíny, alebo iných odborníkov v danej oblasti. Takáto jednorazová, krátkodobá edukácia je určite lepšia, ako žiadna. No efektívnosť môže byť rovnako krátkodobá, pretože to upadne do zabudnutia už pár dní po absolvovaní prednášky. Kľúčové postavenie v rámci sexuálnej výchovy majú práve rodičia. Tu však najčastejšie dochádza k tabuizovaniu sexualita. Problém s komunikáciou o sexualite je dôležité prekonať, nakoľko to ovplyvní sexuálny život našich ratolesti.

Sexuálna výchova z pohľadu rodičov

Podľa N. Lee a S. Lee (2010) má sexuálna výchova začať prvotne doma v kruhu rodiny. No sú to práve rozpaky, ktoré sú príčinou tabuizovania sexuality. Rodičia majú problém povedať svojim deťom pravdu o sexualite a samotnom sexe. Stávajú sa situácie, kedy si rodič vymyslí príbeh o tom, ako prichádzajú deti na svet, napriek tomu, že vek dieťaťa je dostatočný nato aby pochopil skutočný príchod detí na svet. Iní rodičia zas majú záujem tieto skutočnosti svojim deťom vysvetliť, avšak nevedia ako. Je dôležité si uvedomiť, že deti čelia obrovskému tlaku zo svojho vnútra a nevedomosť v nich tento tlak len podporí. Rovnako čelia tlaku spoločnosti, nakoľko je spoločnosť výrazne orientovaná na sex. Bez podpory rodičov tento spoločenský tlak zvládnu len ťažko. No a v období puberty je ohrozujúci aj tlak zo strany rovesníkov. Medzi rovesníkmi prebiehajú rôzne „súťaže“ kto zažije sex prvý, či kto mal viac partnerov. Toto nie je správny pohľad na sexualitu a práve rodič môže vnímanie sexuality a sexuálneho styku ovplyvniť. Ak sa zdá rodičom, že nevedia hovoriť o sexe, ako sa môžu v tejto situácii cítiť deti?

Deti by sme mali vzdelávať v oblasti sexuality. Informovať ich o tom, čo to znamená, čo to zahŕňa, čo je cieľom sexuálneho styku, ale aj o tom aké to má následky, či riziká. Počas komunikácie majú možnosť využiť všetky informácie, ktoré sú uvedené nižšie.

Stotožňujeme sa s odporúčaniami N. Lee a S. Lee (2010) , ktoré zhrnuli nasledovne:

- akceptovať telesné zmeny dieťaťa,
- chápať obdobie puberty,
- učiť deti, ako sa správať k opačnému pohlaviu (neučiť syna k agresívnemu správaniu voči ženám a pod.),
- učiť dieťa aby akceptovalo svoju osobnosť a svoje pohlavie,
- milovať sa – svoju osobnosť – seba,

- naučiť deti chápať masturbácií, mokrým snov,
- poznať riziká pornografie a sociálnych sietí,
- porozumieť homosexualite,
- naučiť dieťa chápať sex, ako prejav lásky a náklonnosti voči milovanej osobe,
- informovať dieťa o vzácnosti panenstva,
- klásť dôraz na vernosť a lásku,
- informovať dieťa o následkoch sexu, ako je neželané tehotenstvo, rodičovstvo, interrupcia, sklamanie, či *sexuálne prenosné pohlavné ochorenia*,
- naučiť dieťa hovoriť NIE!.

Bezpečný sex

- Poznanie partnera a zdravotného stavu
- Vernosť.
- Používanie kondómu
 - kontrolovať dátum spotreby,
 - nepoškodenie obalu,
 - správna aplikácia.
- Vyhybať sa drogám, nestríadať si injekčné striekačky. (Národný program prevencie HIV/AIDS v Slovenskej republike na roky 2017-2020)

Vakcinácia

Okrem dostatočnej edukácie o sexuálnej výchove a bezpečnom sexe môžeme výrazne zvýšiť prevenciu:

- Pravidelnou preventívnou návštevou gynekológa.
- Očkovaním.
 - vakcinácia proti HPV, teda proti rakovine kľčka maternice. Odporúča sa pred začatím aktívneho sexuálneho života. (Národný portál zdravia, 2017)
 - vakcinácia proti Hepatitíde typu B s možnosťou kombinovať s vakcínou proti Hepatitíde typu A. (Michna, 2016)

Terénna sociálna práca – streetwork

Demokratizácia súčasnej spoločnosti spôsobila existenciu ľudí žijúcich na okraji spoločnosti, ktorí sa z akýchkoľvek dôvodov nemôžu alebo nechcú prispôbiť režimu inštitúcií. Preto považujeme ako vhodnú terénnu sociálnu prácu, kde máme možnosť vyhľadávať a pomáhať ľuďom, ktorí by zariadenie sociálnych služieb nenavštívili. V oblasti sexuality a pohlavných ochorení je pre nás dôležitý práve streetwork, ktorého cieľom je vyhľadávanie, sprevádzanie a poskytovanie mobilnej sociálnej práce. Pre klienta sa to stáva najdostupnejšou formou pomoci. Našu pozornosť tak vieme orientovať na:

- Neorganizovanú mládež
 - skupina, dávajúca prednosť voľnočasovým aktivitám na verejnosti zapadajúcich do rôznych subkultúr, ako napríklad skinheads, sprejeri, či iné hnutia.
 - cieľom streetworkerov je ponúknuť im kvalitné spôsoby pre trávenie voľného času, vo forme skateparkov, nízko-prahových klubov, či zabezpečením iných aktivít. Sociálni pracovníci majú možnosť využiť svoje postavenie a v rámci zabezpečovania voľnočasových aktivít informovať deti a mládež o rizikách, či nástrahách závislosti a sexuality.
- Ohrozenú mládež
 - skupiny preferujúce záškoláctvo alebo skupiny s absentujúcim kvalitným rodinným prostredím. V týchto prípadoch je zvýšené riziko konzumácie alkoholu pred dovŕšením 18 roku života, požívania návykových látok alebo riziko skorého a nezodpovedného sexuálneho života.
- Skrytú populáciu
 - Skrytá populácia zahŕňa ľudí závislých na drogách, ľudí pracujúcich v sexbiznise, ale aj ľudí bez domova. Pre nás je dôležitá skupina ľudí závislých na drogách a pracujúcich v sexbiznise, pretože tu je riziko šírenia pohlavných ochorení najvyššie.
 - cieľom je realizovať špecifické programy zamerané na prevenciu, alebo využívať metodologický prístup zvaný harm-reduction, ktorého súčasťou je:

- Výmena injekčných striekačiek.
- Poskytovanie prezervatívov.
- Osveta. (Klenovský, 2007).

ZÁVER

Práve výmena injekčných striekačiek a poskytovanie prezervatívov je v spoločnosti často nepochopené. Ľudia to vnímajú ako stratu času a finančných prostriedkov, ktoré by sa podľa nich dali využiť efektívnejšie. Neuvedomujú si však význam týchto projektov. Ľudia závislí na drogách majú tendenciu injekčnú striekačku používať opakovane, požičiavať si ju medzi sebou, alebo ju zahadzovať kdekoľvek na verejnosti. Okrem toho, že sa vzájomné ohrozujú, ohrozujú aj spoločnosť a predovšetkým deti, ktoré sa môžu ľahko k injekcii dostať napríklad na detských ihriskách, či pri hre v tráve. Výmenou injekčných striekačiek, samozrejme spôsobom „staré za nové“ sú ľudia motivovaní odkladať injekčné striekačky a nerozhadzovať ich na verejnosti. Vedia, že ak ich odovzdajú streetworkerom, dostanú nové, nepoužité striekačky.

Rovnako to platí aj pri poskytovaní prezervatívov. Ľudia, predovšetkým ženy pracujúce v sexbiznise sa nechcú vzdať svojho povolania. Je to pre ne ľahký a výnosný biznis. V niektorých prípadoch sa povolania vzdať nemôžu, pretože sú k tomu nútené inou osobu. Preto je dôležité zabezpečiť ochranu pred šírením pohlavných ochorení aj tým, že im poskytneme prezervatív. Ony si ich samé nezabezpečia a potenciálni klienti nato myslia len zriedkavo. Prezervatívom sa môžu chrániť muži a rovnako aj ženy prostredníctvom tzv. ženského prezervatívu.

Osveta taktiež tvorí neoddeliteľnú súčasť terénnej sociálnej práce. Preto sociálni pracovníci pri každom kontakte s klientmi poskytujú informácie o rizikách, ale aj o možnostiach ako zmeniť spôsob života.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

KLENOVSKÝ, L. 2006. Terénna sociálna práca. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca. 2007. Vyd. 1. 97 s. ISBN 80-89185-18-5.

LEE, N., LEE, S., 2010. Kniha o rodičovstve. Pezinok: Vydavateľstvo Familiaris. 2011. 474 s. ISBN 978-80-89428-06-9.

MICHNA, M. 2016. Pohlavné choroby – štatistika, prevencia, liečba. [online]. Košice: Unipharma 1. slovenská lekárnická akciová spoločnosť. 2016. [cit.2020.11.23]. Dostupné na internete: <<https://unipharma.sk/pohlavne-choroby-statistika-prevencia-liecba/>>.

NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ. 2020. Pohlavné choroby v Slovenskej republike v roku 2019. Bratislava: Národné centrum zdravotníckych informácií. 2020. [cit.2020.11.23].

Dostupné na internete:< <http://www.nczisk.sk/Aktuality/Pages/Pohlavne-choroby-v-Slovenskej-republike-v-roku-2019.aspx>>.

NÁRODNÝ PROGRAM PREVENČIE HIV/AIDS V SLOVENSKEJ REPUBLIKE NA ROKY 2017 – 2020. [cit.2020.11.23]. Dostupné na internete: <http://hivaidssk/files/Narodny_Program_Prevencie_HIV_AIDS_v_SR_na_roky_2017_2020.pdf>.

NÁRODNÝ PROGRAM ZDRAVIA. 2017. HPV Infekcia. 2017. Bratislava: Národné centrum zdravotníckych informácií. 2015-2020. [cit.2020.11.23]. Dostupné na internete: <https://www.npz.sk/sites/npz/Stranky/NpzArticles/2017_06/HPV_infekcia__Ma_zmysel_ockovanie,_ak_ste_sa_s_virusom_uz_stretli__Odbornici_maju_jednozna.aspx?did=6&sdid=81&tuid=0&>.

Kontaktná adresa

Mgr. Petra Miklóšová

doc. PhDr. Jaroslav Stančiak, PhD.

Katedra sociálnej práce, Šoltésovej 4, 811 08 Bratislava

Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského

Račianska 59, 831 02

Mail: kesselbauer2@uniba.sk, stanciak@fedu.uniba.sk